

I la Catalunya buida?

L'entrada al Congrés dels Diputats de la plataforma d'electors *Teruel Existe* a les eleccions celebrades el passat 10 de novembre de 2019, va posar de manifest un fenomen existent que durant segles a provocat diverses desigualtats econòmiques i socials a varis dels territoris de l'Estat, la despoblació. La despoblació de zones rurals es va iniciar a mitjans de segle XIX amb l'arribada de la primera onada d'industrialització a l'Estat, i es va agreujar en un nou èxode rural un segle més tard, a mitjans de segle XX.

La Plataforma d'electors de *Teruel Existe*, no solament entrava al Congrés dels Diputats, sinó com a conseqüència de l'alta fragmentació de l'hemicicle, feia aquesta plataforma d'electors clau per la formació de govern o si més no, important per tirar endavant les propostes del nou executiu. Així, les problemàtiques de l' "España vacía" van passar a l'esfera pública gràcies al ressò, en part, dels mitjans de comunicació.

És cert que s'han identificat amb claredat els territoris o nuclis de població de l'Estat que formen part d'aquesta "España vacía", uns exemples d'aquests poden ser les províncies de Sòria, Zamora, Terol... . En escasses ocasions s'esmenten territoris catalans com a territoris afectats per al despoblament, Catalunya no es buida?

El diari *El País* ja va publicar l'any 2017 un article on s'indicava que , segons xifres de l'Idescat, cinc de cada deu municipis estaven ja en risc de desaparèixer. L'article també apuntava que 483 municipis dels 947 existents a Catalunya, tenien una població total de menys de 1000 habitants.

Catalunya té una densitat de població de 239 hab/Km² segons l'Institut d'Estadística de Catalunya. A escala autonòmica ens trobem molt per sobre de la mitjana de l'Estat de densitat de població, que es situa entorn de 93 hab/Km². Veient aquestes xifres, es pot arribar a pensar que a Catalunya el fenomen de la despoblació té una afectació mínima. Aquesta visió desapareix si observem les dades de densitat de població per províncies:

ARTICLE

Barcelona: 733,2 hab/Km²

Girona: 130,6 hab/Km²

Tarragona: 127,6 hab/Km²

Lleida: 35,7 hab/Km²

Font: Idescat. Padró municipal d'habitants, Institut Cartogràfic de Catalunya.

Amb aquestes dades s'observa una clara desigualtat entre les quatre províncies catalanes pel que fa a densitat de població. Cal recordar, que aquestes xifres corresponen a la mitjana de la densitat de les diferents comarques de cada província, ja que es pot interpretar que a la província de Barcelona, per exemple, la problemàtica de la despoblació és inexistent. El Berguedà, situat a la província de Barcelona, acumula 6 dels 37 pobles amb menys de 100 habitants de Catalunya.

La desigualtat poblacional a Catalunya es correspon amb la proximitat o no a la capital de província i també amb el potencial industrial i econòmic d'aquesta. Aquest fet és observable si comparem les dades de densitat de població de la comarca que integra cada capital de província amb les més i menys pròximes a aquesta.

Província de Barcelona

- ❖ El Barcelonès: 15.632 hab/Km²
  - Baix Llobregat: 1699,6 hab/Km²
  - El Maresme: 1135,9 hab/Km²
  - Berguedà: 33,3 hab/Km²
  - Osona: 129,2 hab/Km²

Província de Girona

- ❖ El Gironès: 336,9 hab/Km²
  - Baix Empordà: 191,5 hab/Km²
  - Pla de l'estany: 129,9 hab/Km²
  - Ripollès: 26,2 hab/Km²
  - Garrotxa: 78,4 hab/Km²

Província de Tarragona

- ❖ El Tarragonès: 803,9 hab/Km²
  - Baix Penedès: 354,2 hab/Km²
  - Montsià: 91,7 hab/Km²

ARTICLE

- Baix Camp: 273,9 hab/Km²
- Terra Alta: 15,5 hab/Km²

Província de Lleida

- ❖ El Segrià: 150,2 hab/Km²
- Garrigues: 23,6 hab/Km²
- Pallars Sobirà: 5,0 hab/Km²
- Pla d'Urgell: 120,3 hab/Km²
- Alta Ribagorça: 8,9 hab/Km²

Aquestes dades extrems de l'Idescat del passat any 2019, mostren efectivament com la llunyania de la capital de comarca (comarques amb el símbol – a davant) comporta una densitat de població menor. Aquesta relació té l'origen en l'èxode rural iniciat en la primera industrialització i va ser aprofundit a mitjans de segle passat. Però la llunyania d'un territori respecte a la seva capital de província, no és la causa d'aquesta despoblació, sinó la capacitat de desplaçament. Els mitjans de transport, les vies de transport i les condicions d'aquestes dues, sí afavoreixen a la despoblació. No hi ha una distància definida on s'inicia o s'aprofundeix la despoblació, sinó que s'afavoreix a la despoblació on les vies i els mitjans de transport comencen a desaparèixer o a minvar.

El Centro de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo de Áreas Rurales (CEDDAR),

identifica les següents causes de la despoblació:

1. Creixement vegetatiu negatiu
2. Sectors econòmics poc productius
3. Vies de transport insuficients

A aquestes tres causes principals assenyalades pel CEDDAR, cal afegir-ne una d'actual, una xarxa de connexió d'alta velocitat insuficient.

Un cop assenyalades les principals causes, cal veure com afecta cadascuna d'elles als territoris més despoblats de Catalunya:

Creixement Vegetatiu Negatiu

El creixement vegetatiu o natural negatiu, és a dir, un major nombre de defuncions que de naixements és una causa, però també pot ser una conseqüència d'altres causes del despoblament. És cert que en aquest cas el

ARTICLE

creixement natural a Catalunya és negatiu en quasi la totalitat del territori, inclús al Barcelonès amb - 1956 (Idescat, 2018) l'any 2018. Però a aquest saldo vegetatiu negatiu present al conjunt del territori català, cal sumar-hi el nombre d'emigracions als diferents territoris, és aquí, on el saldo vegetatiu negatiu té més afecte a territoris on no es produeix una "reposició" d'habitants. Per tant, a l'hora d'observar l'afectació del saldo vegetatiu cal observar també la vinguda o no de nous habitants al territori. A Catalunya, els territoris menys poblats, el saldo vegetatiu afecta profundament, ja que aquests territoris no són destins de nous habitants. Per exemple: la taxa de creixement natural de l'Alta Ribagorça l'any 2018 va ser de -15 (Idescat, 2018), a això cal afegir una taxa de migració interna de -1,7 (Idescat, 2018).

Sectors Econòmics poc productius

A la Catalunya despoblada també hi trobem que durant dècades o inclús segles, han predominat sectors econòmics poc productius o amb poc dinamisme. És el cas per exemple de la mineria del carbó o la indústria tèxtil a la Catalunya Central, especialment a la comarca del Berguedà. La pagesia i la ramaderia al centre i a l'oest del nostre país, també han estat i són exemple de sectors econòmics poc dinàmics predominants al territori.

Aquestes activitats econòmiques també han estat presents al sud del país, a Terres de l'Ebre. Els territoris, on han predominat històricament les activitats econòmiques del sector primari i ocasionalment secundari, tot i que amb un dèficit estructural important, no han estat capaços de dinamitzar les activitats productives i per tant no han aconseguit crear nous llocs de treball. En el cas de la ramaderia i l'agricultura, les noves eines de treball han fet que els sectors, ja limitats en espai, també disminueixin i limitin el nombre de llocs de treball. És cert que en alguns territoris, el sector serveis ha anat en augment, però no ha estat suficient per oferir els suficients llocs de treball.

Molts cops ha estat notícia i motiu de discussió política la "fuga" de joves des de l'Estat o des de Catalunya cap a altres països, però no entra en debat la "fuga" que es produeix de joves de territoris poc poblats a la recerca de formació i de llocs de treball qualificats. Aquest fenomen també succeeix, com ja he assenyalat, en zones on els sectors poc productius predominen o han

ARTICLE

predominat.

Vies de transport insuficients

Tal com ja he assenyalat en aquest mateix article, la distància no és la causant de la despoblació en territoris allunyats d'una gran ciutat, sinó com i amb què es connecten els diferents punts del territori. La xarxa ferroviària de Catalunya és desigual en el territori com mostra el següent mapa:

Figura 1

Font: Associació per a la Promoció del Transport Públic (PTP)

Tal com s'observa en el mapa, la xarxa ferroviària de Catalunya deixa al descobert els territoris, que conseqüentment pateixen en major mesura el fenomen de la despoblació. El Berguedà, el Solsonès, l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà, l'Alta Ribagorça... uns dels territoris en què el transport públic, i com hem vist especialment la xarxa ferroviària, és pràcticament inexistent. Aquestes comarques juntament amb les comarques de terres de l'Ebre i de l'interior de la província de Girona, són les que

ARTICLE

compten amb un sistema més precari de xarxa de transport públic que a la resta de territoris de Catalunya.

La xarxa viària de transport a Catalunya, també és desigual. Quan no hi ha una xarxa ferroviària suficient per cobrir el territori, s'ha de construir una xarxa viària que mitigui les conseqüències i que a Catalunya, malauradament, no succeeix:

Figura 2

Font: Departament de Sostenibilitat i Territori, Generalitat de Catalunya (2016)

Aquest mapa mostra les autovies, autopistes i altres vies de doble calçada que hi ha al territori català. Si posem de costat els dos mapes que hi ha en aquest apartat, es pot comprovar com pràcticament les vies de més capacitat de la xarxa viària de Catalunya, deixen al descobert el mateix territori que la xarxa ferroviària a Catalunya. La falta de xarxa viària i ferroviària de Catalunya mostren l'oblit que durant moltes dècades han patit diversos territoris del país.

A aquestes tres causes, cal afegir-hi la manca de connexió a internet d'alta velocitat a la majoria de territoris que ja pateixen el fenomen de la despoblació. Aquest nou

ARTICLE

handicap, entre altres, impedeix que el teletreball o les noves formes de comunicació aparegudes en els darrers anys siguin practicades amb moltes dificultats en alguns indrets del país.

Amb les dades i les imatges mostrades al llarg d'aquest article, volia mostrar un problema que sovint veiem llunyà si no vivim en un dels territoris en despoblament, però que és un problema existent i que afecta a la riquesa comuna com a país. Entre tots i totes des de les nostres respectives responsabilitats, hem d'impedir que la desigualtat territorial creixi encara més a Catalunya. Entre tots i totes podem fer que es presti més atenció als territoris menys poblats, reclamant a les institucions públiques accions concretes, i no comissions com la creada l'any 2017 pel Parlament de Catalunya (la Comissió Interdepartamental sobre despoblament rural), en la qual s'han dut a terme accions efectives en la lluita contra la despoblació. El passat juliol, el grup parlamentari del PSC-Units va presentar una moció (que va ser aprovada pel Ple del Parlament) en la que instava a actuar a la Comissió anteriorment citada.

Per acabar, cal pensar i reflexionar sobre on estar el punt entre l'eficiència econòmica de les inversions en infraestructures i la desigualtat territorial. Fins a quin punt és just que una /un estudiant provinent d'un territori en despoblació tingui una major càrrega econòmica indirecta a l'hora d'accedir a la universitat? És just que els i les habitants de la Catalunya despoblada tinguin "l'obligació" de comprar un vehicle per desplaçar-se? És just que un veí o una veïna de la Catalunya despoblada tingui menys serveis públics que un de la resta el país? És just que l'oblit de les administracions públiques facin catalans i catalanes de primera i de segona segons on aquest o aquesta persona neixi?